

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของการปลูกหอมหัวใหญ่

ปัจจุบันแหล่งผลิตหอมหัวใหญ่ที่สำคัญของประเทศไทย คือ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถผลิตได้ประมาณร้อยละ 90 ของผลผลิตหอมหัวใหญ่ทั่วประเทศ ทำการเพาะปลูกกันมากในเขตท้องที่อำเภอฝางและอำเภอสันป่าตอง และจังหวัดกาญจนบุรีสามารถผลิตได้ประมาณร้อยละ 10 ของผลผลิตหอมหัวใหญ่ทั่วประเทศ ทำการเพาะปลูกกันมากในเขตท้องที่อำเภอท่าม่วง อำเภอบ่อพลอย และอำเภอเมือง

เนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตหอมหัวใหญ่

จังหวัดเชียงใหม่มีเนื้อที่เพาะปลูกและมีผลผลิตหอมหัวใหญ่มากที่สุดในประเทศไทย เมื่อเทียบกับหัวอื่นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงเนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตหอมหัวใหญ่

หน่วย ร้อยละ

รายการ	จังหวัด เชียงใหม่			จังหวัดกาญจนบุรี			รวม			
	2525/2526	2526/2527	2527/2528 ^{1/}	2525/2526	2526/2527	2527/2528 ^{1/}	2524/2525	2525/2526	2526/2527	2527/2528 ^{1/}
เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	8,563	8,461	9,300	1,610	1,271	1,500	9,500	10,173	9,732	10,800
ผลผลิต (ตัน)	39,036	31,257	34,600	4,270	3,320	4,500	41,002	43,306	34,577	39,100
ผลผลิตต่อไร่ (ก.ก.)	4,559	3,694	3,720	2,652	2,612	3,000	4,316	4,257	3,553	3,620

^{1/}ที่มา ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

^{1/}ตัวเลขประมาณจากการจดทะเบียนของเกษตรกร และการจัดสรรเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกร

ตารางที่ 3.2 แสดงเนื้อที่เพาะปลูกและการเก็บผลผลิตของหอมหัวใหญ่แต่ละเดือนของจังหวัด เชียงใหม่และกาญจนบุรี ปีการเพาะปลูก 2525/2526

หน่วย ร้อยละ

จังหวัด	รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
จ. เชียงใหม่	เนื้อที่เพาะปลูก	57.62	-	-	-	-	-	-	-	-	1.38	22.33	18.67
	ผลผลิต	-	0.42	47.10	52.48	-	-	-	-	-	-	-	-
จ. กาญจนบุรี	เนื้อที่เพาะปลูก	-	-	-	-	-	2.55	24.23	59.26	13.68	0.28	-	-
	ผลผลิต	3.38	2.54	-	-	-	-	-	-	-	0.63	25.30	68.15

^{1/}ที่มา ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 3.3 แสดงเนื้อที่เพาะปลูกและการเก็บผลผลิตของหอมหัวใหญ่แต่ละเดือนของจังหวัด เชียงใหม่และกาญจนบุรี
ปีการเพาะปลูก 2526/2527

หน่วย : ไร่ละ

จังหวัด	รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
รวมทั้งประเทศ	เนื้อที่เพาะปลูก	74.53	5.16	-	0.53	0.02	-	0.23	0.73	5.89	2.53	1.32	8.60
	ผลผลิต	0.71	3.22	10.75	82.66	1.10	0.44	-	-	0.01	0.03	0.29	0.72
จ. เชียงใหม่	เนื้อที่เพาะปลูก	85.72	5.94	-	0.61	-	-	-	-	-	0.18	0.28	6.74
	ผลผลิต	-	0.08	9.17	89.01	1.18	0.48	-	-	-	-	-	-
จ. กาญจนบุรี	เนื้อที่เพาะปลูก	-	-	-	-	0.12	-	1.72	5.62	45.12	18.14	8.26	21.00
	ผลผลิต	9.67	43.07	30.86	2.04	-	-	-	-	0.19	0.45	3.91	9.81

ที่มา ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งที่ผลิตหอมหัวใหญ่ที่สำคัญที่สุดในภาคเหนือและของประเทศไทย ผลผลิตที่ได้สามารถประหยัดเงินตราออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก เนื่องจากหอมหัวใหญ่ที่ปลูกในอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่มีคุณภาพดีสามารถเก็บรักษาไว้บริโภคนานถึง 4-5 เดือน ซึ่งผลผลิตจากแหล่งอื่นจะต้องรีบจำหน่ายและใช้บริโภคในช่วงระยะเวลาอันสั้น

สภาพดินฟ้า อากาศ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพของหอมหัวใหญ่ ดังนั้นการศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่โดยเฉพาะอำเภอฝางและอำเภอสันป่าตองเป็นสิ่งจำเป็นสภาพทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่

1. ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่ตอนเหนือของประเทศไทย ระหว่างละติจูดที่ 19 องศาเหนือและลองจิจูดที่ 99 องศาตะวันออก เป็นจังหวัดใหญ่และสำคัญที่สุดของภาคเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางรถไฟตั้งแต่สถานีรถไฟหัวลำโพงถึงสถานีรถไฟเชียงใหม่ 751 กิโลเมตร หรืออยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 819 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 22,993 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทั่วไปเป็นภูเขาอันอุดมไปด้วยป่าไม้หนาแน่นคิดประมาณ 19,432 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ราบกว้างใหญ่อยู่แถบแม่น้ำลำคลองเป็นรูปยาวจากทิศเหนือลงมาทางทิศใต้ มีพื้นที่ราบเพื่อเกษตรกรรมอยู่ประมาณ 4,934 ตารางกิโลเมตร พื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 2,786 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทยมา มีคอยก่อ คอยอุ่น คอยผ้าห่มปกกับพรมแดนทางด้านนี้
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดลำพูนและจังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดเชียงรายและจังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภูมิประเทศของจังหวัดเชียงใหม่ล้อมรอบด้วยเทือกเขาไม่สูงมากนัก แต่เป็นเทือกเขาที่ติดต่อกันเป็นพืดยาวล้อมตัวจังหวัด ได้แก่เทือกเขาแดนลาวและเทือกเขาถนนธงชัย ภูมิเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทยคือคอยอินทนนท์ ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 70 กิโลเมตร มีลำห้วยหลายสายเกิดจากภูเขาในท้องที่อันเป็นที่มาของเหมืองฝาย และชลประทานอันอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ราบกว้างใหญ่อยู่แถบแม่น้ำลำคลอง เป็นรูปยาวจากทิศเหนือลงมาถึงใต้ันมีที่ราบสำคัญคือที่ราบสองฝั่งแม่น้ำปิง นอกจากนี้แถบเชิงเขามีสันที่สูงเป็นที่ดอน และที่ราบสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 307.08 เมตร

ฤดูกาลของจังหวัดเชียงใหม่แบ่งตามลักษณะลมฟ้าอากาศของประเทศไทยได้ 3 ฤดู คือ ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวเย็นและแห้งแล้ง เดือนมกราคมเป็นเดือนที่อากาศหนาวที่สุดในรอบปี ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าวทั่วไป เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนที่สุดในรอบปี ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม อากาศจะชุ่มชื้น และมีฝนตกชุก เดือนกันยายนเป็นเดือนที่ฝนตกมากที่สุดในรอบปี

อุณหภูมิของจังหวัดเชียงใหม่เฉลี่ยตลอดปีประมาณ 25.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 19.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31.7 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2503 เคยมีอุณหภูมิสูงถึง 41.5 องศาเซลเซียส และเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2517 มีอุณหภูมิต่ำที่สุด 3.7 องศาเซลเซียส

จังหวัดเชียงใหม่มีฝนตกอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ฝนตกเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 1260.1 มิลลิเมตร และฝนตกเฉลี่ย 120 วัน เดือนกันยายนมีฝนตกมากที่สุดเฉลี่ย 254.8 มิลลิเมตร มีฝนตกประมาณ 18 วัน เคยมีฝนตกตลอด 24 ชั่วโมง เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2511 คือ 166.5 มิลลิเมตร

เวลากลางวันที่มีแสงแดดที่ยาวที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2526 คือ 11.6 ชั่วโมง เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม และวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ส่วน พ.ศ. 2527 มีความยาวสูงสุดเพียง 11.3 ชั่วโมง เมื่อวันที่ 15 เมษายน และวันที่ 3 กุมภาพันธ์

สภาพดินฟ้าอากาศของจังหวัดเชียงใหม่เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม สามารถปลูกพืชได้เกือบทุกชนิดในทุกฤดูกาล แม้แต่หอมหัวใหญ่ที่มีความต้องการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมหลายประการก็ได้ผลดีเช่นกัน

แหล่งปลูกหอมหัวใหญ่

แหล่งปลูกหอมหัวใหญ่ที่สำคัญของภาคเหนือ คือจังหวัดเชียงใหม่ ปลูกมากที่อำเภอสันป่าตองและอำเภอดอยสะเก็ด

1. อำเภอสันป่าตอง เกษตรกรในอำเภอสันป่าตองจะเริ่มเพาะเมล็ดหอมหัวใหญ่เดือนตุลาคม ย้ายกล้าไปปลูกในแปลงปลูกประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

อำเภอสันป่าตองอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 22 กิโลเมตร มีพื้นที่เพื่อเกษตรกรรมประมาณ 79,565 ไร่ สามารถรับน้ำชลประทานหลวงได้ประมาณ 45,700 ไร่ พื้นที่ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นภูเขา ซึ่งได้แก่ตำบลแม่วิน ส่วนตำบลบ้านกาดและตำบลทุ่งป่าที่เป็นแหล่งผลิตหอมหัวใหญ่มากที่สุดมีภูเขาบางส่วน มีแม่น้ำที่สำคัญ 3 สาย คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำขาน แม่น้ำวาง

อำเภอสันป่าตองมีสภาพภูมิอากาศคล้ายๆ กับอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ คือลักษณะดินฟ้าอากาศเหมาะสำหรับการเกษตรกรรม สามารถปลูกพืชได้เกือบทุกชนิดในทุกฤดูกาล ฤดูกาลของอำเภอสันป่าตองแบ่งออกได้ 3 ฤดู คือฤดูร้อน มีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 35-40 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ส่วนฤดูหนาวอุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 4-5 องศาเซลเซียส

ราษฎรในอำเภอสันป่าตองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักในด้านเกษตรกรรมและได้อาศัยน้ำทำการเกษตรจากแหล่งน้ำใหญ่ๆ 3 แห่ง คือ ชลประทานหลวงแม่แตง แม่น้ำขาน แม่น้ำขาน อาชีพเกษตรกรรมที่สำคัญ คือ การทำนา ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ ผลผลิตทางด้าน

เกษตรกรรมมีข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ถั่วเหลือง กระเทียม หอมหัวใหญ่ ยาสูบ พืชผักต่าง ๆ เป็นต้น สำหรับผลไม้ ลำไย ลิ้นจี่ นอกจากนี้การประกอบอาชีพทางด้านเลี้ยงสัตว์ทำรายได้ให้เกษตรกรเป็นจำนวนมาก เช่น การเลี้ยงสุกร ไก่ เป็ด โคและกระบือ

อำเภอสันป่าตองเป็นอำเภอที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมากมาย หลายชนิดที่ทำรายได้ให้แก่อำเภอสันป่าตอง หอมหัวใหญ่เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่อำเภอสันป่าตองเป็นอันดับหนึ่งมีมูลค่า ดังแสดงในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.4 แสดงสถิติพืชเกษตรที่สำคัญของอำเภอสันป่าตอง ปี พ.ศ. 2525/2526 (ประมาณ)

ลำดับ	พืชเกษตร	เนื้อที่เพาะปลูก(ไร่)	ผลผลิตกิโลกรัม/ไร่	ผลผลิตรวม (กก.)	มูลค่ารวม(บาท)
1	ข้าวเหนียว	65,423	650	42,524,950	10,205,988
2	ข้าวนาปรัง	18,340	600	11,004,000	2,710,000
3	ถั่วเหลือง	26,283	160	4,205,280	21,026,400
4	ถั่วลิสง	403	250	100,750	503,750
5	กระเทียม	6,456	1,500	9,684,000	14,526,000
6	หอมหัวใหญ่	2,293	3,151	7,225,243	21,675,729
7	หอมเล็ก	53	1,500	79,500	397,000
8	ยาสูบ	1,230	2,000	2,460,000	4,920,000
9	พืชผักต่าง ๆ	2,915	850	2,477,750	7,433,250
10	ลำไย	4,550	500	2,275,000	18,200,000
11	ลิ้นจี่	273	500	136,500	1,092,000

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

2. อำเภอฝาง เกษตรกรในอำเภอฝางเริ่มเพาะปลูกเมล็ดหอมหัวใหญ่เดือนพฤศจิกายน ย้ายกล้าไปปลูกในแปลงปลูกประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม

อำเภอฝางอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 151 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ มีภูเขาล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน มีลำน้ำฝางอยู่ตรงกลางพื้นที่ไหลจากทิศใต้ไปทิศเหนือ นอกจากนี้อำเภอฝางยังมีลำน้ำลำห้วยเล็กทางทิศตะวันตกและตะวันออก เช่น แม่น้ำใจ แม่น้ำวาว แม่น้ำไคร้ เป็นต้น

อำเภอฟางมีเทือกเขาสำคัญ คือ คอยผ้าห่มปก สูงกว่าระดับน้ำทะเล 2,285 เมตร อยู่ห่างจากอำเภอฟางไปทางทิศเหนือ 20 กิโลเมตร คอยอ่างขางสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1931 เมตร อยู่ห่างจากอำเภอฟางไปทางตะวันตกประมาณ 40 กิโลเมตร

ฤดูกาลของอำเภอฟางแบ่งออกได้ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มประมาณเดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดเมื่อเดือนเมษายน 2518 คือ 40.7 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มประมาณเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ส่วนฤดูหนาวจะเริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดเมื่อเดือนธันวาคม 2518 คือ 2.9 องศาเซลเซียส

อำเภอฟางเป็นอำเภอที่มีความอุดมสมบูรณ์และกว้างขวาง ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ผลผลิตทางด้านเกษตรกรรมมีข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ยาสูบ กระเทียม หอมหัวใหญ่ เป็นต้น สำหรับผลไม้มี ลิ้นจี่ ลำไย ห้อ สาลี่ บางฤดูจะมีพืชต่างประเทศ เช่น แอสปารากัส บรอกคอลลี เป็นต้น

อำเภอฟางเป็นอำเภอที่อุดมสมบูรณ์มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมากมายหลายชนิด ที่ทำรายได้ให้อำเภอฟางเป็นอันมาก หอมหัวใหญ่เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่อำเภอฟางเป็นอันดับสาม มีมูลค่าดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.5 แสดงสถิติพืชเกษตรที่สำคัญของอำเภอฟาง ปี พ.ศ. 2525/2526 (ประมาณ)

ลำดับ	พืชเกษตร	เนื้อที่เพาะปลูก(ไร่)	ผลผลิตกิโลกรัม/ไร่	ผลผลิตรวม (กก.)	มูลค่ารวม(บาท)
1	ข้าว	72,680	439	31,906,520	98,910,212
2	ข้าวไร	3,540	322	1,139,880	3,317,050
3	ถั่วเหลือง	3,845	169	753,620	4,634,763
4	ถั่วลิสง	3,780	180	680,450	3,061,800
5	ข้าวโพด	9,673	354	3,424,242	7,362,120
6	กระเทียม	12,284	2038	25,462,592	108,596,016
7	ยาสูบ	20,529	2412	49,515,948	143,596,249
8	มันฝรั่ง	2,412	3000	7,236,000	27,858,600
9	ลิ้นจี่	7,447	400	2,978,800	74,470,000
10	หอมหัวใหญ่	6,270	5073	31,807,710	101,784,672

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่

สภาวะการปลูกหอมหัวใหญ่ในภาคเหนือ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งผลิตหอมหัวใหญ่ที่สำคัญในภาคเหนือ ตำบลบ้านภาคและตำบลทุ่งป่าในเขตท้องที่อำเภอสันป่าตอง ตำบลม่อนปิ่นและตำบลแม่สุรินในเขตท้องที่อำเภอฝางเป็นแหล่งผลิตหอมหัวใหญ่มากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ ในแต่ละอำเภอสามารถปลูกหอมหัวใหญ่ได้ทั้งพื้นที่ในที่นาและที่ดินเชิงเขา ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของแต่ละตำบลที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหอมหัวใหญ่ สภาวะการปลูกหอมหัวใหญ่แบ่งออกตามลักษณะพื้นที่ที่ใช้ปลูกหอมหัวใหญ่ คือ

1. สภาวะการปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดินเชิงเขา หมายถึง การปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดินเชิงเขาซึ่งเป็นที่ราบสูงหรือที่ค่อนในตำบลทุ่งป่าอำเภอสันป่าตอง ตำบลแม่สุรินและตำบลม่อนปิ่นบางแห่งในอำเภอฝาง เริ่มเพาะเมล็ดตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ย้ายกล้าไปปลูกในแปลงปลูกประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมและเก็บเกี่ยวผลผลิตปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน สภาพดินในที่ดินเชิงเขาจะดีกว่าที่นาเนื่องจากบางแห่งใช้ปลูกเฉพาะหอมหัวใหญ่เพียงอย่างเดียว

สภาพดินฟ้าอากาศปกติในฤดูหนาวเหมาะสำหรับการเจริญเติบโตของหอมหัวใหญ่ในที่ดินเชิงเขา ถ้าอุณหภูมิและอากาศในฤดูหนาวปีใดหนาวเย็นเกินไป จะทำให้เกิดโรคระบาดง่าย เพราะอุณหภูมิและอากาศบนที่ดินเชิงเขาย่อมหนาวเย็นกว่าพื้นที่ราบ เช่น ในอำเภอฝางมักจะเกิดโรคใบจุดสีม่วงและอำเภอสันป่าตองจะเกิดโรคหัวและรากเน่า แต่ถ้าหากสภาพดินฟ้าอากาศในฤดูหนาวปีใดเหมาะสำหรับการปลูกหอมหัวใหญ่มาก จะได้ผลผลิตสูงเช่นปีการเพาะปลูก 2525/2526

การปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดินเชิงเขาจะต้องใช้อุปกรณ์การสูบน้ำช่วย บางท้องที่มีการขุดบ่อน้ำในดินเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูกาลปลูก บางท้องที่ต้องจ้างแรงงานหาน้ำจากแหล่งน้ำตลอดฤดูกาลเพาะปลูก อย่างไรก็ตามการปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดินเชิงเขาสามารถเก็บเกี่ยวในต้นฤดู ทำให้เกษตรกรมีรายได้ดีกว่า

2. สภาวะการปลูกหอมหัวใหญ่ในที่นา หมายถึง การปลูกหอมหัวใหญ่ในที่นาซึ่งใช้ปลูกข้าวเป็นหลักอยู่แล้ว เป็นการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี ได้แก่ ข้าว-หอมหัวใหญ่-ข้าว ข้าวนาปีเกษตรกรจะเริ่มปลูกตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายน หอมหัวใหญ่ปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าวนาปี เริ่มเพาะกล้าเดือนพฤศจิกายน ย้ายกล้าไปปลูกในแปลงปลูกประมาณเดือน

ธันวาคมถึงเดือนมกราคมและเก็บเกี่ยวผลผลิตในเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ข้าวนาปรัง
ปลูกหลังจากเก็บเกี่ยวหอมหัวใหญ่ คือ เดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม

สภาพดินฟ้าอากาศในฤดูหนาวที่หนาวเย็นมากบนที่ดินเชิงเขา แต่ในที่นาซึ่งเป็น
ที่ราบลุ่มมิได้หนาวเย็นมากเหมือนกับที่ดินเชิงเขา แต่ถ้าอุณหภูมิและอากาศในฤดูหนาวปีใดหนาว
จัดจะทำให้หอมหัวใหญ่ที่ปลูกในที่นาเกิดโรคระบาดได้เช่นเดียวกัน สภาพของดินในที่นาส่วนใหญ่
จะทรุดโทรม เนื่องจากที่นาใช้ปลูกพืชตลอดปีจึงต้องมีการบำรุงดินให้ดีขึ้นโดยใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ย
เคมีมากกว่าที่ดินเชิงเขา

การปลูกหอมหัวใหญ่ในที่นามีแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่งรวมทั้งมีน้ำชลประทาน
ช่วยในการเพาะปลูก การปลูกในที่นาจึงมีน้ำอุดมสมบูรณ์กว่าในที่ดินเชิงเขา

ช่องทางการจำหน่ายหอมหัวใหญ่^{1/}

1. อำเภอสันป่าตอง เกษตรกรอำเภอสันป่าตองส่วนใหญ่จะขายสดให้กับพ่อค้าที่
ไปรับซื้อที่ไร่ เกษตรกรที่ปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดินเชิงเขาจะเก็บเกี่ยวผลผลิตในกลางเดือน
มกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูที่หอมหัวใหญ่อำเภอฝางยังไม่มีจำหน่าย เกษตรกร
จำหน่ายหอมหัวใหญ่ได้ราคาดี พ่อค้าในอำเภอและพ่อค้าต่างอำเภอต้องแข่งขันกันซื้อ บางราย
ตกลงราคาซื้อขายกันตอนยังเป็นต้นเขียวอยู่โดยการเหมา แต่เกษตรกรที่ปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดิน
เชิงเขาก็มีจำนวนไม่มากนัก

ส่วนเกษตรกรที่ปลูกหอมหัวใหญ่ในที่นา จำหน่ายหอมหัวใหญ่สดให้กับพ่อค้าที่ไป
รับซื้อที่ไร่หรือไปรับซื้อที่บ้านเมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวแล้ว หอมหัวใหญ่ที่ปลูกในที่นาของอำเภอ
สันป่าตองมีจำหน่ายมาก ทางอำเภอฝางก็มีหอมหัวใหญ่ออกจำหน่ายมากเช่นเดียวกัน ราคาที่
จำหน่ายได้ไม่ค่อยดีเหมือนกับหอมหัวใหญ่ที่ปลูกในที่ดินเชิงเขา เกษตรกรในอำเภอสันป่าตอง
จะจำหน่ายหอมหัวใหญ่สดไม่เก็บหอมหัวใหญ่ไว้เพื่อรอการจำหน่ายเนื่องจากเน่าเสียมาก
เกษตรกรที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก่อนก็จะได้ราคาดีกว่า

2. อำเภอฝาง เกษตรกรอำเภอฝางส่วนใหญ่จะเก็บหอมหัวใหญ่ไว้เพื่อรอการ

^{1/} จากการสัมภาษณ์เกษตรกรจากแบบสอบถาม

จำหน่ายในช่วงที่ราคาดี ในช่วงต้นฤดูหอมหัวใหญ่จะออกมามาก ราคาจะตกต่ำและเนื่องจากหอมหัวใหญ่ของอำเภอฝางสามารถเก็บไว้ได้นาน 4-5 เดือน น้ำหนักจะลดลงถึง 30-40 % โดยเกษตรกรจะเป็นผู้เสนอขายให้พ่อค้าในอำเภอฝางซึ่งเป็นพ่อค้ารายใหญ่ ๆ หลายราย บางรายเป็นผู้ส่งออกต่างประเทศ พ่อค้ากลุ่มนี้มีอำนาจต่อรองกับเกษตรกรมาก นอกจากนั้นยังมีพ่อค้าต่างอำเภอไปรับซื้อหอมหัวใหญ่ที่บ้านของเกษตรกรเองโดยตกลงราคาตามราคาตลาดและคุณภาพของหอมหัวใหญ่ในลักษณะของการเหมาไม่ได้ซึ่งขายตามน้ำหนัก เกษตรกรอำเภอฝางจะมีโรงเก็บหอมหัวใหญ่หรือไม่ก็เก็บหอมหัวใหญ่ไว้ที่ดุนบ้าน เกษตรกรบางรายที่ไม่จำเป็นต้องรับจำหน่ายเนื่องจากไม่มีภาระหนี้สิน จะเก็บหอมหัวใหญ่ไว้เมื่อราคาดีแล้วจึงจำหน่าย แต่ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้พ่อค้าหลังจากเก็บไว้ได้ประมาณ 1 เดือน ราคาจำหน่ายหอมหัวใหญ่จะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการรับจำหน่ายของเกษตรกรส่วนหนึ่ง พ่อค้าอำเภอฝางบางรายเป็นผู้ปลูกหอมหัวใหญ่เองและมีปริมาณมากพอที่จะกำหนดราคาตลาดของหอมหัวใหญ่ได้

ในปีการเพาะปลูก 2527/2528 เกษตรกรทั้ง 2 อำเภอจะขายหอมหัวใหญ่โดยผ่านกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แต่ละอำเภอ (ยกเว้นหอมหัวใหญ่ที่ปลูกในที่ดินเชิงเขาของอำเภอสันป่าตอง) โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่จะเป็นผู้จัดสรรว่าเกษตรกรแต่ละรายที่จดทะเบียนกับทางราชการ ในแต่ละวันจะจำหน่ายให้พ่อค้าส่งตลาดกรุงเทพฯ โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่เป็นผู้ส่ง พ่อค้าคนกลางทั้งในอำเภอและต่างอำเภอที่เคยรับซื้อต่างครั้งซื้อเนื่องจากพ่อค้าส่งในกรุงเทพฯ เคยรับซื้อหอมหัวใหญ่กันเป็นประจำไม่ยอมรับซื้อ เพราะหอมหัวใหญ่สันตลาตกรุงเทพฯ ราคาหอมหัวใหญ่ตกต่ำ เกษตรกรบางรายจำเป็นต้องรับขาย โดยเฉพาะหอมหัวใหญ่ของอำเภอสันป่าตองที่ไม่สามารถเก็บไว้ได้นานแต่จำหน่ายไม่ได้เพราะโควต้าที่จัดสรรให้จำหน่ายมีจำกัด

ปกติในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมาพ่อค้าจะเป็นผู้ควบคุมราคาในตลาดได้หากราคาตกต่ำมากพ่อค้าก็ส่งหอมหัวใหญ่เข้าตลาดกรุงเทพฯ ราคาจะปรับตัวสูงขึ้น หอมหัวใหญ่ส่วนใหญ่อยู่ในมือพ่อค้า ในปีการเพาะปลูก 2527/2528 หอมหัวใหญ่กลับอยู่ในมือของเกษตรกรเป็นจำนวนมาก บางรายก็ต้องปล่อยให้เน่าเสียไป เนื่องจากมีช่องทางการจำหน่ายผ่านกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่เพียงรายเดียว ช่องทางการจำหน่ายหอมหัวใหญ่จึงเปลี่ยนไปจากเดิม

ช่องทางการจำหน่ายหอมหัวใหญ่ก่อนปีการเพาะปลูก 2527/2528 สรุปลงโครงสร้างตลาดได้ดังนี้

1. วิธีการจำหน่ายหอมหัวใหญ่ของเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่

การจำหน่ายโดยการเหมาทั้งแปลง เกษตรกรจะจำหน่ายให้กับพ่อค้าท้องถิ่น ในรูปของการเหมาทั้งแปลง อาจทำการตกลงซื้อขายล่วงหน้าโดยพ่อค้าจะจ่ายเงินให้เกษตรกร จำนวนหนึ่งเป็นเงินมัดจำและส่วนที่เหลือจะจ่ายเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเรียบร้อยแล้ว เกษตรกร ผู้ปลูกจะเป็นผู้ดูแลรักษาจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิตได้และพ่อค้าจะเป็นผู้เก็บผลผลิตเอง เกษตรกร ที่จำหน่ายโดยวิธีนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่มีเงินทนน้อย

การจำหน่ายผลผลิตเพื่อชำระหนี้ พ่อค้าจะนำเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และยาปราบศัตรูพืช มาให้เกษตรกร โดยมีข้อตกลงว่าเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วเกษตรกรจะนำ ผลผลิตมาจำหน่ายให้เพื่อเป็นการชำระหนี้ตามราคาท้องตลาดทั่วไป เกษตรที่จำหน่ายโดยวิธีนี้ คือเกษตรกรที่นำเงินของพ่อค้ามาลงทุน

การจำหน่ายผลผลิตเมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว เกษตรกรจะเก็บหอมหัวใหญ่ไว้ ระยะเวลาหนึ่งเพื่อรอตลาด เมื่อราคาเป็นที่พอใจจึงนำออกจำหน่ายให้พ่อค้าท้องถิ่นหรือพ่อค้าในเมือง ในลักษณะเหมา การชำระเงินพ่อค้าบางรายอาจจะชำระเงินทันทีที่ตกลงซื้อขาย หรือจะจ่ายให้ ภายหลังก็ได้แล้วแต่ตกลงกัน เกษตรกรที่จำหน่ายโดยวิธีนี้ คือเกษตรกรที่มีเงินทุนของตนเอง

2. พ่อค้าคนกลางที่มีส่วนในการจำหน่ายหอมหัวใหญ่จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

ผู้รวบรวมท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ด้วย เมื่อรับซื้อหอมหัวใหญ่ จากเกษตรกรแล้วรวบรวมจำหน่ายให้พ่อค้าส่งในเมืองหรือพ่อค้าในจังหวัด ผู้รวบรวมท้องถิ่น มักจะรู้จักคุ้นเคยกับเกษตรกรเป็นอย่างดีและมีอิทธิพลต่อเกษตรกรในด้านการกำหนดราคา เงินทุน และให้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของราคาแก่เกษตรกร

พ่อค้าในเมือง เป็นผู้รับซื้อหอมหัวใหญ่จากเกษตรกรที่มีเงินทุนหรือผู้รวบรวม ท้องถิ่น แล้วจำหน่ายต่อให้พ่อค้าในจังหวัดหรือพ่อค้าส่งในกรุงเทพฯ

พ่อค้าส่งในกรุงเทพฯ เป็นผู้รับซื้อหอมหัวใหญ่จากพ่อค้าในเมืองหรือพ่อค้า ในจังหวัด พ่อค้าส่งในกรุงเทพฯบางรายมีตัวแทนรับซื้ออยู่ตามแหล่งผลิตทั่ว ๆ ไปและจำหน่าย

ต่อให้กับพ่อค้าปลีกหรือพ่อค้าส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

แผนภูมิที่ 3.1 การจำหน่ายหอมหัวใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ก่อนปีการเพาะปลูก
2527/2528

